

EUGENIA BOJOGA

LIMBĂ ROMÂNĂ SAU „MOLDOVENEASCĂ”? O PERSPECTIVĂ SOCIOLINGVISTICĂ ASUPRA CONTROVERSEI ACTUALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

„A promova sub orice formă o limbă moldovenească deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic e o absurditate și o utopie, și din punct de vedere politic e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural.”

(Coșeriu 1999, p. 212)

Analizată din perspectiva sociolingvisticii actuale, problema limbii române din Republica Moldova reprezintă o temă generoasă și, în același timp, foarte complexă. Dată fiind această complexitate, în textul de față vom aborda doar aspectele ce se referă la denumirea limbii. Să o spunem din capul locului, controversa în jurul glotonimului, generată de politica lingvistică din perioada sovietică, precum și de lipsa de perspicacitate a guvernelor care s-au aflat la putere din 1994 până în 2010, a dobândit un caracter politic, polarizând cetățenii în vorbitori de română și vorbitori de „moldovenească”. De două decenii – de când a fost adoptată actuala Constituție a Republicii Moldova, în al cărei art. 13 se stipulează că „Limba de stat a Republicii Moldova este *limba moldovenească* funcționând pe baza grafiei latine” (Constituția 1994) –, limba română a constituit un fel de tabu, fiind marginalizată tot mai mult la nivel oficial¹. Cert este că în această dezbatere, superfluă din punct de vedere științific, opinia lingviștilor de la Academia de Științe a Moldovei nu a fost luată în considerare, demersurile lor în ceea ce privește substituirea sintagmei anacronice de „limba moldovenească” prin cea corectă de *limba română* nu au avut sorti de izbândă.

Pornind de la aceste date esențiale, putem afirma că în cei 20 de ani de la adoptarea Constituției, *limba română* și-a croit cu anevoie calea în societatea basarabeană: glorificată și promovată de către elitele intelectuale de la Chișinău, ea a fost, concomitent, blamată și anatemitată de către politicienii comuniști, pentru care a declara că vorbești românește înseamnă a fi „antimoldovenist” și, automat, „fascist”. An de an, glotonimul a antrenat spiritele *pro* și *contra*, disputa lingvistică

¹ Despre consecințele grave ale politicii lingvistice din această perioadă am scris cu alte ocazii; vezi, de exemplu, Bojoga 2005 și 2008.

desfășurându-se sub forma unor dezbateri în contradictoriu nu doar în presa scrisă sau în mediul *on line*, ci și în *agoră*: instituții ale statului, centre comerciale, transportul în comun, străzile și piețele orașelor.

După repetate tentative de „a aduce limba română la ea acasă” întreprinse de societatea civilă, asociate cu numeroase demersuri ale comunității științifice de la Chișinău, acum un an, în 5 decembrie 2013, la solicitarea unui grup de parlamentari liberali, în frunte cu doamna Ana Guțu, Curtea Constituțională decide că limba oficială a Republicii Moldova este „limba română, nu limba moldovenească în baza grafiei latine”, conferind astfel statut de normă constituțională *Declarației de Independență*, adoptate în august 1991. În timp ce reprezentanții elitelor intelectuale au salutat cu mult entuziasm decizia Curții Constituționale, declarând că, în sfârșit, s-a făcut dreptate limbii române, comuniștii și socialiștii au criticat-o dur și au cerut, în plenul Parlamentului, adoptarea unei declarații de condamnare a acesteia.

Pentru a oferi tabloul complet al ecourilor pe care le-a avut amendamentul Curții Constituționale printre politicienii moldoveni și pentru a prezenta controversa actuală în jurul denumirii limbii, ne vom prevala de instrumentarul teoretic al sociolingvisticii și vom recurge la câteva concepte-cheie ale acestei discipline: *glotonim/denumire a limbii, actori ai politicii lingvistice, comunitate de vorbitori, diglosie și conflict lingvistic, prestigiul limbii, limbă dominantă/limbă dominată*.

„Actorii” politicii lingvistice sau cei care denumesc limba

A denumi o limbă înseamnă a evoca o istorie, a indica apartenența la un grup, a face trimitere la o cultură, la o tradiție literară scrisă. Desemnând o realitate lingvistică printr-un nume propriu, noi individualizăm o tradiție discursivă, o ordonăm și o categorizăm și, mai presus de toate, o investim cu valoare simbolică primordială.

În sociolingvistica actuală, faptul de a da nume limbii/limbilor este asociat cu așa-ziii actori ai politicii lingvistice: specialiștii în limbi sau filologii, instituțiile puterii sau politicienii și comunitatea de vorbitori². Firește, între aceste trei categorii de „dătători” de nume există o solidaritate implicită, cooperarea eficientă dintre ele determinând coeziunea internă a comunității lingvistice, precum și prestigiul limbii respective în societate.

Astfel, prima categorie a celor care denumesc limbile o reprezintă lingviștii, apelativele lor urmărind să descrie fiecare idiom în parte, integrându-l în felul acesta în concertul polifonic al limbilor lumii. În acest scop, filologii occidentali au trudit mai mult de un secol la elaborarea metodei comparativ-istorice, cu ajutorul căreia au reușit să circumscrie limbile cât mai exact posibil, acestea fiind clasificate, din punct de vedere genealogic, în grupuri și familii de limbi, iar din punct de vedere structural-tipologic, adică în conformitate cu afinitățile lor gramaticale, în tipul lingvistic romanic, tipul lingvistic slav, germanic etc., respectiv în limbi flexionare,

² Această tripartiție este analizată și argumentată în mod aprofundat de A. Tabouret-Keller (1997).

aglutinante etc. Prin urmare, având la bază aceste criterii strict științifice de caracterizare, glotonimele date de specialiști reprezintă categorizările cele mai riguroase ale idiomurilor de pe glob.

A doua categorie a „institutorilor” de nume o constituie oamenii politici sau reprezentanții instituțiilor statului. A. Tabouret-Keller susține că limbile, având ele însele statut de instituție, generează uneori probleme legate de oficializarea/impunerea lor în societate, probleme ce pot fi soluționate prin diverse metode coercitive. În acest scop, guvernul fiecărei țări promovează implicit sau explicit o anumită politică lingvistică: ansamblu de decizii oficiale, luate pentru a gestiona cât mai judicios posibil propria situație glotică. Având obligația de a stabili mijloacele necesare pentru funcționarea limbii/limbilor în stat, guvernul elaborează un set de acțiuni, concepute și organizate sistematic, pentru a dirija procesele de comunicare verbală în comunitate, iar dacă societatea este bilingvă sau plurilingvă, pentru a menține o stare de echilibru între toți locutorii. De regulă, spun sociolingviștii, statele occidentale au fost în stare să-și atingă obiectivul pe care și l-au fixat în sec. al XIX-lea (numit și secol al naționalităților): ca toți cetățenii să cunoască o limbă perfect unificată – numită și limbă comună sau exemplară (E. Coșeriu), literară sau standard –, ca simbol și instrument al existenței lor naționale. Tocmai de aceea, într-o societate echilibrată și civilizată, reprezentanții puterii iau ca punct de referință denumirile limbilor stabilite de savanți, care constituie pentru ei un adevăr imuabil.

În același timp, există și cazuri în care oamenii politici pot denumi o limbă pentru a-și demarca terenul propriei stăpâniri, pentru a le oferi „hrană” identitară cetățenilor care îi ascultă și îi votează, întrucât se consideră reprezentanții legitimi ai acestora. În consecință, politicienii vorbesc în această limbă și se reclamă de la un ansamblu de vorbitori – comunitate, etnie, națiune –, cu care o împărtășesc, însă apelativele lor pot urmări scopuri strict politice și ideologice (cf. Tabouret-Keller 1997, p. 12–13). Or, tocmai acesta este și cazul unor politicieni de la Chișinău, pentru care denumirea limbii și a varietăților sale diatopice desemnează nu atât o realitate istorică dată – pentru a putea fi identificată ca atare –, ci constituie un prilej de elaborare a unui discurs metalingvistic orchestrat din punct de vedere ideologic.

În ce privește ultima categorie de actori ai politicii lingvistice, vorbitorii, aceștia își denumesc graiul fie în mod spontan, fie „dirijați” de alții. Oricum, pentru a-l deosebi de idiomurile vorbite în jur, ei pot folosi mai mulți termeni, în funcție de distanța/apropierea față de ceilalți, în funcție de ce au învățat la școală, de ce citesc în ziar sau de ce aud la radio. În acest context, polinomia limbilor, susține A. Tabouret-Keller, este mai curând o regulă decât o excepție (*ibidem*, p. 13): în desemnarea propriului grai, locutorii se raportează mai întâi la vecinii lor imediați (în cazul nostru, la vorbitorii graiului muntenesc sau ai celui bănățean), apoi la o comunitate mai mare (cum ar fi cea de limba rusă, ucraineană, bulgară, găgăuză etc.), și atunci, deasupra graiului lor local se situează limba română comună, numită și literară. În acest sens, reflecția metalingvistică a vorbitorilor simpli tinde să acceadă la o analiză subiectivă și naivă a faptelor de limbaj, care însă nu **întotdeauna**

una este și cea corectă³. Din perspectiva lingvistului, ea poate însemna eroare și atitudine greșită, mai ales atunci când vorbitorii au o conștiință lingvistică precară și încă nefixată, ca în cazul vorbitorilor de „limbă moldovenească”.

Decizia Curții Constituționale din 5 decembrie 2013

Revenind la realitățile lingvistice basarabene, Hotărârea Curții Constituționale din 5 dec. 2013, prin care se acordă prioritate *Declarației de independență* și, respectiv, limbii române, i-a determinat pe reprezentanții partidelor politice să adopte o atitudine tranșantă față de glotonim. În continuare, vom prezenta poziția celor cinci partide care au câștigat alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, acestea fiind Partidul Liberal din Moldova (PLM, președinte Mihai Ghimpu), Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM, condus de Vlad Filat), Partidul Democrat (PDM, condus de Marian Lupu), Partidul Socialiștilor (PSM, președinte Igor Dodon) și Partidul Comuniștilor din Rep. Moldova (PCRM, al cărui lider este Vladimir Voronin).

În ce privește atitudinea socialiștilor, vom menționa că Igor Dodon, președintele PSM, deja în 2011 declara că cetățenii Republicii Moldova ar avea „cultura, limba și destinul lor moldovenesc”, iar „împăcarea dintre București și Chișinău” ar fi posibilă doar cu condiția ca „primul să recunoască identitatea diferită a moldovenilor de peste Prut” (Dodon 2011). Prin urmare, nu e de mirare că, în toii discuțiilor despre eventualul amendament al Constituției, el a avertizat că nu va vota modificarea art. 13 din Constituție în conformitate cu adevărul științific. Într-un interviu pentru *epresa.md*, Dodon spunea că nu are de gând să susțină inițiativa liderului PD, de a-i conferi limbii române statutul de a doua limbă de stat:

„Nu voi vota. Marian Lupu, pe parcursul a câtorva luni, și-a schimbat de câteva ori poziția. Noi nu vrem să fim cameleoni politici în acest sens. Noi avem o poziție foarte clară – limba care este în Constituție trebuie să rămână cea care este acum” (Dodon 2013)⁴.

În ce privește poziția Partidului Democrat, dacă acum câțiva ani Marian Lupu susținea că din punct de vedere științific vorbește româna, dar din punct de vedere politic – „moldoveneasca”, iar în 2010 propunea o soluție de compromis⁵, între

³ În acest sens, precizăm faptul că Johannes Kabatek încadrează aspectele ce țin de denumirea sau categorizarea limbilor în contextul mai larg al autoreferențialității limbajului, al metalimbajului vorbitorilor în calitate de lingviști (Kabatek 2003, p. 254–261).

⁴ De altfel, aceeași politică lingvistică și identitară a fost promovată de PSM și în platforma sa electorală din preajma alegerilor parlamentare din 2014: „Astăzi, cu ajutorul conducerii țării, istoria, limba și tradițiile moldovenești sunt marginalizate în favoarea celor românești. Unionismul și iminenta unire cu România sunt infiltrate agresiv în inimile și mințile tinerei generații, de la grădiniță până la absolvirea universității. 655 de ani de istorie și statalitate pot fi șterse definitiv din memoria genetică a poporului moldovenesc, dacă nu se vor lua măsuri urgente și decisive” (Partidul socialiștilor..., apud Vițu 2014).

⁵ Soluția propusă de M. Lupu consta în următoarele: în art. 13 din Constituție să rămână în continuare „limba moldovenească”, iar în paranteze să fie adăugat „limba română”. Despre consecințele

timp și-a schimbat părerea, ajungând la concluzia că și din punct de vedere științific vorbește „moldovenește”. În consecință, liderul PD a avertizat că formațiunea sa nu este de acord cu modificarea denumirii limbii de stat din „moldovenească” în română, întrucât aceasta „nu reprezintă deloc o necesitate imperioasă, ci vine mai curând ca un instrument politic” (*Divergențe...* 2013). Canalul de televiziune *Publika.md* a transmis, imediat după decizia CC de anul trecut, că Lupu ar fi avertizat că deputații democrați nu vor vota pentru schimbarea art. 13 din legea supremă în conformitate cu adevărul științific. Cu acea ocazie, el a mărturisit că se consideră moldovean sută la sută:

„Eu personal vorbesc moldovenește. Dreptul fiecărui cetățean al țării este să se auto-determine din punct de vedere etnic și intercultural așa cum dorește” (Lupu 2013).

În opinia sa, pentru ca în textul Constituției să fie stabilită denumirea de *limba română*, ar trebui organizat un referendum. Doar că, până la referendum, subiectul a stârnit controverse în rândurile deputaților din același partid. Bunăoară, unii dintre colegii lui M. Lupu au afirmat deschis că vorbesc românește, nu „moldovenește”. Astfel, Vlad Plahotniuc, prim-vicepreședintele PD, în cadrul unui *offline* cu bloggerii declara că limba sa maternă este româna. O poziție similară a avut și Adrian Candu, un alt lider PD, vicepreședinte al Parlamentului, care, la o emisiune TV despre *Acordul de Asociere dintre R. Moldova și UE*, în care îl avea ca partener de dezbateri pe Artur Reșetnicov, deputat PCRM, menționa că el vorbește românește. Atunci când comunistul i-a replicat că e vorba de „limba moldovenească”, A. Candu a insistat: „eu vorbesc limba română”. „Să vă duceți cu Timofti la București”, l-a admonestat aspru Reșetnicov (cf. *Divergențe ...* 2013).

Cu totul altă poziție au avut reprezentanții Partidului Liberal, cum era, de altfel, și firesc, din moment ce inițiativa de a schimba art. 13 le-a aparținut în totalitate parlamentarilor din PL. Avându-l în vizor pe M. Lupu, dar în același timp și pe reprezentanții altor partide, liberalul Victor Popa comenta astfel:

„Vom încerca prin metode științifice. Vom propune chiar și conferințe științifice internaționale. Vom încerca să-i convingem prin diferite metode, însă nu politice”.

În același context, deputatul PLDM Tudor Deliu adăuga:

„Avem Academia de Științe, avem un Institut al AȘM care se ocupă cu aceste lucruri. Deputatul are o funcție politică. El ridică sau nu ridică mâna și nu poate să determine ceea ce știința demonstrează că este invers” (cf. Lupu 2013).

În ce privește Partidul Comuniștilor din Rep. Moldova, reprezentanții acestuia au avut atitudinea cea mai vehementă. Cu titlul *Doar poporul Moldovei este în drept să decidă în care direcție să se miște, cum să se numească, în ce limbă să vorbească!*, ei au adoptat în 6 dec. 2013 *Adresarea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova către partidele politice, mișcările și organizațiile obștești*, în care decizia Curții Constituționale este calificată ca

negative pe care le comportă această propuneri a se vedea volumul nostru *Limba română – „între paranteze”?* (Bojoga 2013).

„[...] o crimă gravă împotriva dreptului, adevărului și independenței statului moldovenesc”,

„[...] un verdict trădător, care privează, fără drept de apelare și flagrant, poporul moldovenesc de dreptul la propria limbă literară, propria identitate și stat. Istoria multiseclară de vorbire, folosire și dezvoltare a limbii moldovenești, limba lui Ștefan cel Mare–Dimitrie Cantemir–Ion Druță, este pusă la îndoială” (*Doar poporul...* 2013, p. 2).

Cei șase judecători de la CC au fost numiți „cetățeni ai României”, „străini de neam”, fiind blamați pentru că

„[...] au lipsit un popor întreg de *dreptul de a numi propria limbă* în conformitate cu tradiția istorică și ștafeta vie a succesiunii naționale și culturale” (*ibidem*, p. 2).

După cum vedem, comuniștii nu au renunțat la directivele de odinioară ale bolșevicilor. Fideli discursului moldovenist din anii '20–'30 ai sec. XX, ei folosesc aceleași mijloace retorice, o strategie discursivă similară, bazată pe mistificarea faptelor și rea-voință:

„Prin decizia sa, Curtea Constituțională a întors Republica Moldova în situația dramatică de la începutul anilor '90, când întreaga clasă politică de la guvernare în mod deschis tindea să lichideze statalitatea moldovenească și vedeau în ea doar o etapă de scurtă durată în calea spre „România mare”, când anume poziția absurdă a elitelor de la guvernare a dus țara la conflictul fratricid transnistrean” (*ibidem*, p. 2).

Cu același aplomb, comuniștii continuă:

„[...] pe 5 decembrie 2013 judecătoria Curții Constituționale a Republicii Moldova au atentat deschis la bazele orânduirii constituționale a statului”,

„[...] au pus la îndoială legitimitatea internațională a Moldovei, argumentarea hotarelor sale internațional recunoscute, au încercat să creeze premise juridice pentru începutul lichidării statului moldovenesc independent și contopirea lui cu România” (*ibidem*, p. 2).

Ca o remarcă, ne întrebăm dacă denumirea corectă a limbii, pe care o susțin Academia de Științe de la Chișinău și comunitatea științifică internațională, poate lichida granițele statului independent Republica Moldova.

În 11 decembrie 2013 a urmat o altă declarație a PCR: *Consolidarea eforturilor internaționale va permite Moldovei să evite acapararea prin absorbție de către statul român* în care ei se adresează statelor garant Ucraina și Rusia, către OSCE și ONU

„[...] cu cerința de a opri lichidarea Rep. Moldova, de a opri guvernarea criminală, efectuată în această țară sub steagurile Uniunii Europene” (*Consolidarea eforturilor...* 2013, p. 1).

În același număr al săptămânalului „Comunistul”, dedicat în întregime acestui subiect, Mark Tkaciuk interpreta astfel decizia CC:

„Astăzi, regimul lui Plahotniuc, Filat și Leancă a făcut un pas gigantic pe calea lichidării independenței statului Republica Moldova” (Tkaciuk 2013, p. 4).

Iar colegul său Dmitrii Cavruc exagera și mai mult, afirmând:

„Revoluția anticonstituțională continuă. Limba moldovenească a fost interzisă” (Cavruc 2013, p. 4).

Perversi în a-i manipula pe cetățenii de rând și uzurpând dreptul unic de a decide în domeniul denumirii limbii, comuniștii aduc în scenă figura colectivă a popoului, vorbind în numele acestuia:

„Doar poporul Moldovei este în drept să decidă în care direcție să se miște, cum să se numească, în ce limbă să vorbească! Și vai de cei care încearcă să-l priveze de acest drept sfânt!” (*Doar poporul...* 2013, p. 2)⁶.

Dar oare lingviștii de la Institutul de Filologie al Academiei, reprezentanții societății civile, elitele intelectuale nu fac parte din poporul Republicii Moldova, nu sunt reprezentanții cei mai luminați ai acestuia? Cum rămâne atunci cu opinia lor, fiindcă, din moment ce ei se ocupă de studiul limbii și de corectitudinea vorbirii, tot ei ar trebui să fie în drept să se pronunțe și asupra glotonimului! Firește, filologii de la Chișinău n-au împărtășit niciodată punctul de vedere al comuniștilor și s-au opus de fiecare dată mistificării adevărului științific, doar că continuatorii lui Lenin, Marx și Stalin nu au ținut cont de opinia lor.

În realitate, socialiștii și comuniștii devalorizează limba română, îi denigrează prestigiul, îi mistifică istoria, îi compromit prezentul. Ei nu au renunțat niciodată la strategia de odinioară, aplicată în fosta R.A.S.S. Moldovenească, în vederea creării unei identități moldovenești aparte, prin aplicarea unei metode perfide: stabilind o antinomie între limba română și graiul moldovenesc local.

„Denumirea corectă a limbii este limba română”

Spre deosebire de reprezentanții PCRM și ai PSM, pentru care ideologia de bază o formează doctrina moldovenismului de odinioară, reprezentanții elitelor și lingviștii de la Chișinău consideră că decizia Curții Constituționale din 5 decembrie 2013 elimină un fals științific și, totodată, repune în drepturi adevărul istoric despre Basarabia. De altfel, demersul privind interpretarea art. 13 din Constituție în funcție de *Declarația de independență* a fost făcut de către deputații-intelectuali Ana Guțu, Mihai Ghimpu, Valeriu Munteanu, Corina Fusu, Boris Vieru și Gheorghe Brega, cu toții membri ai Partidului Liberal⁷. După decizia istorică din 5 dec. 2013, Ana Guțu sublinia, pe bună dreptate, că

⁶ Decizia Curții Constituționale de la Chișinău a fost dur criticată și de către comuniștii din Transnistria. Astfel, Oleg Horjan, președintele PC din Transnistria, declara: „pentru noi, transnistrienii, o astfel de decizie a autorităților Republicii Moldova confirmă faptul că statalitatea Transnistriei, independența RMN nu sunt o manifestare a «separatismului», ci unica posibilitate de a ne proteja poporul, tradițiile și modul de viață pe care îl avem acum” (Horjan 2013).

⁷ Amănunte cu privire la această procedură se găsesc în grupajul *Hotărârea privind interpretarea art. 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Rep. Moldova* (cf. *Hotărârea...* 2013).

„[...] în Republica Moldova problema denumirii limbii este și, cu siguranță, va fi pe larg exploatată de către politicieni în scopuri manipulatorii, astfel contribuind la ținerea în neștire a unei părți bune a electoratului. Partidele de stânga insistă asupra teoriei moldovenismului, care coboară în Evul Mediu, aceștia ignorând astfel în mod voit istoria, deoarece statele europene moderne s-au format către mijlocul sec. al XIX-lea” (Guțu 2014).

Opinia lingviștilor de la Academia de Științe a Moldovei a fost sintetizată de Vasile Bahnaru, directorul Institutului de Filologie, prin următoarea afirmație:

„[...] principalul motiv care frânează readucerea limbii române în capul mesei este conjuncturismul oamenilor noștri politici, începând cu primele persoane și terminând cu ultimul birocrat din sistemul nostru de stat” (Bahnaru 2012).

El arată că, dacă lingviștii au obligația să elaboreze din perspectivă științifică componentele-cheie ale unei politici lingvistice echitabile, atunci guvernul și politicienii sunt responsabili să o promoveze. Or, tocmai aici apare o neconcordanță crasă, care poate fi calificată ca „lipsă a voinței politice”, a disponibilității guvernanților de a ține cont de opinia savanților și a elitelor intelectuale de la Chișinău.

Ion Bărbuță, un alt lingvist de la Chișinău, declara într-un interviu că „denumirea corectă a limbii este limba română”, venind cu argumente solide în ce privește caracterul ilegal al glotonimului susținut cu atâta vehemență de către comuniști:

„Noi am preluat normele limbii române literare prin lucrările elaborate în România și nu suntem în drept să dăm o altă denumire acestei limbi. [...] Prin urmare, limba română literară și normele sale au fost instituite la București, iar cei care au pus bazele limbii române literare sunt lingviștii de peste Prut [...]. Dacă noi am fi contribuit la constituirea limbii române literare, am fi avut dreptul moral să numim această limbă altfel. Dar noi am fost de fapt cei care doar am utilizat aceste norme, le-am aplicat, le-am preluat. Și în cazul acesta nu cred că avem vreun drept moral să venim cu o altă denumire, să spunem că limba aceasta ar trebui să se numească «moldovenească»” (Bărbuță 2010).

Autorul recunoaște că lingviștii de la Chișinău nu au putut participa la constituirea normelor literare ale limbii române din cauza condițiilor istorice vitrege: între anii 1812–1917, actualul teritoriu al Republicii Moldova a făcut parte din Imperiul Rusc. Or, tocmai în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, în contextul proceselor de transformare socială, politică și culturală din România, are loc constituirea limbii române moderne⁸. Momentele importante care au contribuit la stabilirea normelor limbii literare au ocolit Basarabia și au scos-o din circuitul general românesc. Cercetătorii arată că din 1835, adică doar la câțiva ani după anexare, limba română este interzisă și substituită prin rusă, iar funcționarii țariști vor începe să promoveze cu obstinație *limba moldovenească*, apelativ conceput ca opus celui de *limba română*, ei utilizând și alte denumiri alternative, precum: *местное наречие* („grai local”),

⁸ În ce privește rolul limbii și al literaturii române în edificarea națiunii române de-a lungul sec. al XIX-lea, a se vedea excelentul studiu scris de Angela Tarantino (Tarantino–Saracgil 2012).

молдаванский язык („limbă moldovană”) ș.a., pentru a îndepărta cât mai mult limba vorbită aici de cea din dreapta Prutului⁹.

Abia în perioada interbelică (1918–1940), atunci când Basarabia a făcut parte din România Mare, româna intră în drepturile sale firești și în teritoriul dintre Prut și Nistru, normele limbii literare funcționând la nivelul întregii societăți. În aceeași perioadă însă, în stânga Nistrului, în fosta Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (R.A.S.S.M., actuala Transnistrie), în contextul politicii lingvistice sovietice, sunt elaborate o nouă identitate și o nouă limbă. De fapt, limba „moldovenească” a constituit nucleul noii identități trunchiate și falsificate, întrucât aceasta a fost concepută ca o alternativă la identitatea românească. Pavel Chior, liderul gramatic al vremii, postula că limba nou-creată trebuie să fie cât mai simplă, și anume cât mai rudimentară și mai simplificată, așa cum se vorbește în satele transnistriene. În consonanță cu spiritul revoluționar al vremii, această limbă, concepută pentru muncitori și țărani, trebuia să fie mai populară și mai democratică decât limba română „burgheză” a elitelor:

„Cultura și limba românească di azi, fiind mândrit di clasu burjuaznic, sî orientează spri Franția. Deatâta az în România domnești o limbă amestecatî cari nu-i priceputî plugariului moldovan. [...] Deosăghirea iasta între limba clasului domnitori și a clasului asuprit în România – noi om pute s’o folosâm, dacî n’om scăpa din vederi și aesti politicicești, când o formăm noi ortografia noastră. Alfavitu cari îl alcătuim noi amu, trebui sî cii așa, ca și moldovenii mai sus pominiți sî poată ușor a-l înțăleji ș’al potriji cu alfavitu lor – latinesc” (Chior, *apud* Gribincea *et alii* 2004, p. 59).

Prin urmare, limba „moldovenească” a apărut dintr-un grai vorbit în Transnistria, deci, la periferia cea mai îndepărtată a limbii române comune. Compararea acestui grai popular și rudimentar, ridicat la rang de limbă literară de ideologii regimului, cu limba literară din România, a constituit un demers ilegal din punct de vedere lingvistic, deoarece *român* (*românesc*) și *moldovean* (*moldovenesc*) nu sunt termeni de același rang semantic. *Moldovean*, *moldovenesc* se află la nivelul termenilor *muntean*, *oltean*, *bănățean*, *maramureșean*, pe când *român*, *românesc* e termen general pentru toată limba română comună și literară (Coșeriu 2005, p. 127–128).

Cert este că după 1944, odată cu formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, oficialitățile sovietice vor impune noua limbă „moldovenească” elaborată în Transnistria și în teritoriul dintre Prut și Nistru. În acei ani planificarea lingvistică prevedea îndepărtarea registrului literar al limbii române de registrul său colocvial, adică de graiul moldovenesc, de limba vorbită de majoritatea locutorilor, luându-se ca model de limbă graiul cu toate particularitățile sale fonetice, morfologice și sintactice. În plus, în urma unor acțiuni concrete de politică și planificare lingvistică, în R.S.S. Moldovenească a fost instaurată o situație tipică de *diglosie*, care se caracteriza

⁹ Lidia Colesnic-Codreanca consideră că obiectivul politicilor culturale promovate de Imperiul Țarist a fost înapoierea băștinașilor, omogenizarea și rusificarea lor. Totodată era prevăzută dialectizarea limbii române și crearea unui grai apropiat de limba rusă (Colesnic-Codreanca 2003).

„[...] prin distribuirea inegală a funcțiilor atribuite limbilor în contact, limba rusă beneficiind de un statut privilegiat de *limbă dominantă*, iar limba română fiind vorbită cu precădere în mediul rural” (Moldovanu 2007, p. 174),

adică având rol de *limbă dominată*, marginalizată și ostracizată.

În anii postbelici, promotorii „limbii moldovenești” se opuneau, în realitate, exprimării elevate, folosirii neologismelor, împotriva unui standard de limbă exemplară, optând pentru un nivel de limbă rudimentară. La nivel lexical, ei recomandau împrumuturile artificiale din limba rusă, „cea mai progresistă limbă din lume”. De aceea, doctrina limbii „moldovenești” a însemnat orientarea forțată spre graiul local și spre limba vorbită, interzicerea alfabetului latin, haosul ortografic și ortoepic, intruziunea masivă în lexic a rusismelor¹⁰.

Deși în anii '60, adică pe la mijlocul perioadei sovietice, încep să se facă primii pași înspre apropierea de normele literare ale limbii române, sub formă de *cultivare a limbii*, Klaus Heitmann demonstrează că istoria limbii literare naționale din Moldova Sovietică, începând cu anii '20 și până la *perestrojka* lui Mihail S. Gorbaciov, constituie

„[...] o alternativă interesantă a unor încercări de a crea diferențe mai mari sau mai mici față de limba română vorbită în România, lucru care se efectua, pe de o parte, prin efortul de a scoate în evidență caracterul independent al limbii moldovenești, pe de altă parte, prin a-i atribui, în mod practic, limbii literare unele nuanțe orale, uzuale sau rușești” (Heitmann 1998, p. 59)¹¹.

Cu toate acestea, scopul separării limbii „moldovenești” de limba română nu a putut fi atins, întrucât

„[...] oricâte rusisme ar fi adoptat și cu oricâte creații *ad-hoc* s-ar fi încărcat, o limbă bazată pe graiurile moldovenești și care păstra structurile esențiale ale acestora nu putea fi altceva decât o formă a limbii române; o formă fără îndoială aberantă și hibridă, anacronică și absurdă, dar totuși o formă a limbii române” (Coșeriu 2005, p. 127–128).

Constituția Republicii Moldova din 1994

Odată cu victoria din 31 august 1989 și cu declararea independenței Republicii Moldova în 27 august 1991, în contextul unor schimbări politice radicale în Europa de Est, filologii de la Chișinău au crezut că teoria celor două limbi diferite între ele (care a constituit chintesența politicii lingvistice sovietice) este definitiv rezolvată

¹⁰ În ce ne privește, am definit „limba moldovenească” astfel: „limba moldovenească este un construct stalinist, care are la bază ideea vehiculată de Proletkult a unei limbi simple/simpliste, proletare. Ea nu este altceva decât o română cu un vocabular extrem de redus și rusificat, cu o sintaxă rudimentară – „clasa proletară nu vorbește cu subordonate” – și scrisă cu grafie chirilică” (Bojoga 2013, p. 18).

¹¹ O opinie similară are și Kl. Bochmann: „Politica stalinistă în plan lingvistic a constat în ruperea cât se poate de radicală a legăturilor cu limba română, în amplificarea particularităților față de limba standard, prezentă în mod normal în orice dialect, și eventual în inventarea altora noi” (Bochmann 2004, p. 193).

și că de acum încolo denumirea adecvată a limbii va fi româna. De altfel, între anii 1991–1994 *limba română* devine o sintagmă firească, bucurând-se de un prestigiu înalt la nivelul întregii societăți. Ea era utilizată în instituțiile publice, de către cetățeni și politicieni, inclusiv de către vorbitorii de limba rusă. Doar că, după această scurtă perioadă de euforie generală când se credea că româna va deveni în câțiva ani limbă oficială, că va ajunge să funcționeze în toate sferile sociale, că se va converti în scurt timp în limbă de contact interetnic pe teritoriul Republicii Moldova, astfel încât și reprezentanții celorlalte etnii, constrânși de legislația lingvistică, să o studieze, se revine brusc la politica lingvistică de odinioară.

Cu toate că lingviștii de pe ambele maluri ale Prutului stabiliseră unitatea normelor literare în cadrul simpozionului internațional *Norma literară în contextul diversității funcționale a limbii române*, desfășurat la Chișinău între 26 și 27 noiembrie 1993, această unitate este din nou contestată, iar revendicările lingvistice ale societății civile vor fi trecute cu vederea de către reprezentanții clasei politice de la Chișinău.

Astfel, în iulie 1994 reprezentanții puterii (membri ai partidului agrar, adică foști activiști de partid și președinți de colhoz) adoptă noua Constituție a Republicii Moldova, în al cărei art. 13 se stipulează că limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este „limba moldovenească”. În felul acesta, se revine în forță la situația de dinainte de 1989: sferile de utilizare ale limbii române în societate se îngustează drastic, Departamentul de stat al limbilor este desființat, legislația lingvistică este boicotată. În ce privește apelativul *limba română*, el este de-a dreptul ostracizat și tabuizat¹².

Cert este că lingviștii și elitele intelectuale de la Chișinău, precum și reprezentanți ai comunității științifice internaționale îi avertizaseră pe parlamentari că a introduce glotonimul „limba moldovenească” în legea fundamentală a țării constituie o violare gravă a adevărului științific. Întrucât demersurile lor nu au avut nici un efect asupra politicianilor zilei, participanții la cel de-Al V-lea Congres al Filologilor Români, desfășurat în iunie 1994 la Iași și Chișinău, s-au adresat Parlamentului Republicii Moldova cu doleanța de a ține cont de opinia savanților privind istoria și esența limbii române:

„Limba română este unica reprezentantă actuală a latinității orientale, oriunde ar fi întrebuițată ca limbă de stat, limbă de cultură, limbă de comunicare”¹³.

¹² Pe lângă faptul că reprezentanții partidului agrar desființează în 1994 Departamentul de stat al limbilor, ei suspendă și termenul prevăzut pentru atestarea cunoștințelor de limba română pentru alolingvii care ocupă posturi administrative sau sunt funcționari de stat, obstrucționând astfel implementarea legislației lingvistice adoptate în 31 august 1989.

¹³ La acel congres a participat și Eugeniu Coșeriu care declara următoarele: ”S-a întrebat, se pare, cineva și la Congresul al V-lea al Filologilor Români dacă noi, lingviștii care ne ocupăm cu limba română în toate formele ei, deci și cu graiul moldovenesc ca atare, avem dreptul să impunem Parlamentului unui stat independent numele pe care trebuie să-l dea limbii acestui Stat. Într-adevăr, nu avem dreptul; avem datoria. Nu, se înțelege, să-i ”impunem” ceva, ci să-i arătăm care este adevărul

În *Apelul către Parlamentul Republicii Moldova*, adoptat în unanimitate la acel congres, se sublinia că

„[...] acum, când se definitivează textul Legii Fundamentale a țării, Parlamentul nu poate să ignore adevărul științific și trebuie să fixeze în Constituție, în spiritul respectării acestui adevăr, denumirea limbii de stat din Rep. Moldova prin glotonimul LIMBA ROMÂNĂ” (*Apel* 1994, p. 5).

Arătându-se care ar fi avantajele menținerii în sfera unei politici lingvistice judicioase, în *Apel* se sublinia că fixarea în Constituție a denumirii Limba Română

„[...] va pune capăt unui capitol rușinos al ideologiei și practicii din fostul regim totalitar, în care Republica Moldova a fost implicată fără voie, va lichida pentru totdeauna sursa periculoasă de tensionare a situației politice, excluzând duplicitatea în interpretarea fenomenului lingvistic românesc, va permite românilor moldoveni să-și recăpate siguranța și demnitatea de neam” (*ibidem*, p. 5).

Parlamentarii însă nu au luat în considerare acest apel, adresat cu o lună înainte de adoptarea Constituției; în consecință, au procedat după cum i-a tăiat capul. Cert este că, odată cu adoptarea noii Constituții, reprezentanții elitelor intelectuale de la Chișinău (scriitori, profesori, ziariști, editori) au continuat să lupte pentru adevărul științific, organizând mitinguri de condamnare a art. 13, expediind manifeste pe adresa Parlamentului, însă fără nici un efect. De altfel, printre primii care au luat atitudine au fost scriitorii de la Chișinău care declarau:

„[...] adevărul că limba noastră este română a fost definitiv clarificat, așa cum a fost definitiv precizat și faptul că noi facem parte din națiunea română și literatura creată dincoace de Prut este de asemenea română” (*Declarație...* 1994, p. 14).

Cerând substituirea necondiționată a sintagmei „limba moldovenească” prin cea de *limba română*, scriitorii avertizau că în caz de neabolire a acestui fals științific, ei își vor retrage operele din manualele școlare și vor face apel la comunitatea științifică internațională să intervină în dezbaterile lingvistice.

Proteste similare au fost adoptate și la alte foruri internaționale care s-au adresat Parlamentului de la Chișinău să substituie sintagma cu iz stalinist prin cea adecvată de limba română. Bunăoară, în protestul expediat de Academia Americano-Română se subliniau următoarele:

„Aflăm cu surprindere că în noua Constituție a Republicii Moldova s-a introdus ca limbă de stat așa-numita «limbă moldovenească». Așa cum am atras atenția personal Domnului Președinte Snegur și cum s-a precizat în Moțiunea adoptată de participanții la Congresul Academiei Americano-Române de Arte și Științe de la Chișinău (iulie 1993), această denumire este greșită din punct de vedere științific. [...] Oricare ar fi considerentele economice care duc la reintegrarea Republicii Moldova în politica fostei Uniuni

științific și istoric și să-l avertizăm cu privire la orice uneltire împotriva acestui Adevăr, ca nu cumva să facă o greșală care ar putea avea urmări extrem de grave” (Coșeriu 1994: 52-53).

Sovietice, a vorbi de limba moldovenească este un nonsens, deoarece, așa cum știu foarte bine locuitorii acestei regiuni, denumirea aceasta nu are nici un corespondent în realitatea lingvistică” (*Declarație...* 1994, p. 14).

Cert este că pe parcursul anilor următori au loc simpozioane științifice, congrese naționale și internaționale, întâlniri ale elitelor intelectuale cu reprezentanții puterii, în scopul de a-i convinge pe politicieni de adevărul științific. Deși în septembrie 1994 dl Petru Lucinschi, președintele Parlamentului Republicii Moldova, solicita opinia savanților de la Academia de Științe a Moldovei în legătură cu art. 13 din Constituție, iar în martie 1995 dl Mircea Snegur, președintele Republicii Moldova, se adresa Parlamentului cu mesajul *Limba Română este numele corect al limbii noastre*, în care propunea să fie revăzut art. 13 din Constituție, deoarece

„[...] știința lingvistică dovedește că vorbirea noastră, graiul nostru moldovenesc, constituie doar una din varietățile întregului glotic ce are un singur nume generic *limba română*”,

la nivel de ansamblu nu s-au înregistrat rezultate pozitive. Cu excepția unui scurt moratoriu (din 28 februarie 1996 până în 2001) asupra art. 13, obținut grație protestelor repetate ale Academiei de Științe de la Chișinău¹⁴ și deschiderii spre dialog a domnilor P. Lucinschi și M. Snegur, guvernării de atunci au revenit la politica lingvistică sovietică și, în consecință, la doctrina moldovenismului de odinioară.

Începând cu 2001, odată cu câștigarea alegerilor parlamentare anticipate de către partidul comunistilor din Republica Moldova, are loc implementarea politicii lingvistice a acestui partid, care constă din eliminarea din uz a *limbii române*, ca aparținând altui popor și altei țări, și revenirea la vechea teorie sovietică a celor două limbi romanice de est – „moldovenească” și română – diferite între ele. În acest scop, reprezentanții PC au comandat elaborarea unui *Dicționar moldovenesc-românesc* (Stati 2003) și au adoptat *Concepția politicii naționale de stat a Republicii Moldova*, care reprezintă

„[...] o parte a unui proces mai amplu de *nation building*, demarat în Basarabia de ocupantul sovietic și continuat de partidul comunistilor” (Dungaciu 2005, p. 89).

Astfel, în pofida eforturilor lingviștilor de la Chișinău și ale societății civile, guvernele și legislativele care s-au aflat la putere din 1994 până în 2010 au revenit la politica lingvistică sovietică, utilizând denumirea limbii ca instrument în lupta cu adversarii politici și cu cei care nu împărtășesc ideile moldovenismului. Totodată, acești politicieni se limitează la propria lor competență lingvistică, fiindcă în realitate, ei nu cunosc româna literară, limba pe care ei o vorbesc fiind limba de lemn:

¹⁴ La solicitarea lui P. Lucinschi, președintele Parlamentului, Academia de Științe a Moldovei a adoptat un răspuns oficial, în care se preciza: „Adunarea Generală a Academiei de Științe a Republicii Moldova confirmă opinia științifică argumentată a specialiștilor filologi din Republică și de peste hotare (aprobată prin Hotărârea Prezidiului Academiei de Științe a Republicii Moldova din 9 septembrie 1994), potrivit căreia denumirea corectă a limbii de stat (oficială) a Republicii Moldova este *Limba Română*” (*Răspuns...* 1994, p. 12).

„Acum, când unii politicieni de la Chișinău pun cu atâta râvnă problema denumirii limbii noastre – alta decât cea română – desigur că ei o fac din rațiuni politice, ideologice. Dar, în ultimă instanță ei o fac din niște calcule egoiste, pentru că [...] ei își apără comoditatea personală și nivelul, gradul lor de cultură: la ce bun ar obosi să-și asimileze limba română – bogată, expresivă, nuanțată stilistic etc. –, când se pot „descurca” cu o limbă „moldovenească” săracă, amestecată cu rusisme pe care ei le savurează din copilărie sau din tinerețe?” (Pohilă 2008, p. 2).

Acestea fiind spuse, putem concluziona că demersurile din 2013 ale deputaților liberali – Ana Guțu, Mihai Ghimpu, Valeriu Munteanu, Corina Fusu, Boris Vieru și Gheorghe Brega – au încununat, într-un fel, eforturile de aproape 20 de ani ale lingviștilor și ale societății civile de la Chișinău de a repune în drepturi glotonimul *limba română* și de a ridica prestigiul limbii literare la nivelul întregii societăți. Doar că rămâne să mai fie făcut un ultim pas: validarea deciziei Curții Constituționale în Parlamentul Republicii Moldova. Astfel încât renunțarea definitivă la „limba moldovenească” și introducerea în art. 13 a glotonimului *limba română* depind în continuare de voința politică de la Chișinău și de capacitatea de deschidere spre valorile românești și europene a viitoarei coaliții a partidelor pro-occidentale.

În loc de final

În termeni de sociolingvistică, în Republica Moldova asistăm astăzi la un conflict lingvistic ce se manifestă în cadrul aceleiași comunități de vorbitori românofoni. Cele două denumiri alternative – română și „moldovenească” –, susținute de către filologi și, respectiv, politicieni, ca principali actori ai politicii lingvistice, se confruntă în mod deschis la nivelul întregii societăți. Altfel spus, între lingviștii și elitele intelectuale de la Chișinău, care pledează pentru limba română, și anumiți politicieni ai zilei – comuniști și socialiști – care susțin că denumirea limbii este „moldovenească”, are loc un dialog al surzilor. Or, această lipsă de comunicare are repercusiuni directe și nefaste asupra comunității de vorbitori. Fiind marcată la nivelul subconștientului de discursul moldovenist de odinioară și lipsindu-i conștiința lingvistică din motive istorice obiective¹⁵, masa de vorbitori ia ca punct de reper Constituția Republicii Moldova. Preluând cuvintele unui blogger din Internet,

„[...] populația din R. Moldova încă nu știe că limba română e limba oficială a statului lor, conform ultimei decizii a Curții Constituționale, de asemenea nu știe că Academia de Științe din R. Moldova și toți specialistii în domeniu au stabilit de mult că nu există o limbă propriu-zisă moldovenească și că limba oficială a statului R. Moldova e limba română [...] dar se pare că unii precum Dodon au mai mare succes prostind oamenii în continuare cu neadevaruri sovietice” (*Română... 2014*)¹⁶.

¹⁵ Despre corelația dintre denumirea limbii materne și perceperea apartenenței naționale, precum și despre criza identitară de la Chișinău a se vedea Bojoga 2010.

¹⁶ Ne referim doar la un comentariu – din cele peste 80 – ale bloggerilor care și-au dat părerea pe marginea sondajului *Română sau moldovenească? Ce spun sondajele* (cf. *Română... 2014*).

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Apel 1994 = *Apel către Parlamentul Republicii Moldova*, în „Limba română” (Chișinău), IV, 1994, nr. 3 (15), p. 4–5.
- Bahnaru 2012 = Vasile Bahnaru, *Noi românii, basarabenii, fiind majoritari aici sîntem mai curînd în situația unor minoritari*. Interviu cu Vasile Bahnaru, directorul Institutului de Filologie al Academiei de științe a Moldovei, 30 august 2012; cf. <http://www.europalibera.mobi/a/24692297.html>
- Bărbuță 2010 = Ion Bărbuță, *Denumirea corectă a limbii este limba română*. Interviu cu Ion Bărbuță, directorul Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, difuzat la Radio Europa Liberă, august 2010; cf. <http://politicom.moldova.org/news/ion-brbu-denumirea-corect-a-limbii-este-limba-romn-205983-rom.html>
- Bochmann 2004 = Klaus Bochmann, *Limba română: istorie, variante, conflicte. O privire din afară*, Cartdidacit, Chișinău, 2004.
- Bojoga 2005 = Eugenia Bojoga, *L'évolution des normes linguistiques du roumain dans la République de Moldavie*, în C. Sinner (ed.), *Norm und Normkonflikte in der Romania*, Peniope, München, 2005, p. 212–243.
- Bojoga 2008 = Eugenia Bojoga, *L'immaginario politico sovietico e la situazione attuale della lingua rumena nella Repubblica di Moldova*, în L. Valmarin, N. Neșu (eds), *La lingua rumena: proposte culturali per la nuova Europa*, în „Romania Orientale” (Roma), XXI, 2008, p. 184–204.
- Bojoga 2010 = Eugenia Bojoga, *Identitatea refulată a basarabenilor și limba „moldovenească”*, în V. Boari, S. Gherghina, R. Murea (eds), *Regăsirea identității naționale*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 232–277.
- Bojoga 2013 = Eugenia Bojoga, *Limba română – „între paranteze”? Despre statutul actual al limbii române în Republica Moldova*, ARC, Chișinău, 2013.
- Cavruc 2013 = Dmitrii Cavruc, *Prutul de acum e trecut*, în „Comunistul”, nr. 40 din 13 decembrie 2013, p. 4–5.
- Colesnic-Codreanca 2003 = Lidia Colesnic-Codreanca, *Limba română în Basarabia (1812–1918). Studiu sociolingvistic pe baza materialelor de arhivă*, Museum, Chișinău, 2003.
- Consolidarea eforturilor...* = *Consolidarea eforturilor internaționale va permite Moldovei să evite acapararea prin absorbție de către statul român*, în „Comunistul”, nr. 40, 13 decembrie 2013 nr. 40 din 13 decembrie 2013, p. 3–4.
- Constituția 1994 = *Constituția Republicii Moldova* adoptată în 29 iulie 1994; <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=311496&lang=1>
- Coseriu 1999 = Eugeniu Coseriu, *Die östliche Latinität*, în H. Förster, H. Fassel (eds), *Kulturdialog und akzeptierte Vielfalt? Rumänien und rumänische Sprachgebiete nach 1918*, Thorbecke, Stuttgart, 1999, p. 197–214.
- Coșeriu 1994 = Eugeniu Coșeriu, *Deontologia și politica*, în „Limba română” (Chișinău), 1994, nr. 5–6 (17–18), p. 52–61.
- Coșeriu 2005 = Eugeniu Coșeriu, *Limba română – limbă romanică*. Texte manuscrise editate de N. Saramandu, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Declarația 1994 = *Declarația de protest a Academiei Americano-Române privitor la introducerea în noua Constituție a Republicii Moldova a denumirii de „limba moldovenească” pentru realitatea lingvistică a vorbitorilor de limba română de la est de Prut*, în „Limba română” (Chișinău), 1994, nr. 4 (16).
- Declarație 1994 = *Declarație a Consiliului Uniunii Scriitorilor din Moldova*, în „Limba română” (Chișinău), IV, 1994, nr. 4 (16).
- Divergențe... 2013 = *Divergențe în PD? Lupu – limba moldovenească, Plahotniuc și Candu – limba română*, în „Ziarul de gardă”, nr. 40 din 12 decembrie 2013, p. 3–5; <http://www.zdg.md/stiri/divergente-in-pd-lupu-limba-moldoveneasca-plahotniuc-si-candu-limba-romana>
- Doar poporul Moldovei este în drept să decidă în care direcție să se miște, cum să se numească, în ce limbă să vorbească!* Adresarea partidului comunistilor din Republica Moldova către partidele politice, mișcările și organizațiile obștești, în „Comunistul”, nr. 40 din 13 decembrie 2013, p. 1–2; <http://comunist.md/md/?p=7684>

- Dodon 2011 = Comunistul Dodon: *Avem cultura, limba și destinul nostru moldovenesc*, în „Evenimentul zilei”, 9 iunie 2011; <http://ziarero.antena3.ro/articol.php?id=1307592738>
- Dodon 2012 = Igor Dodon, *Nu vrea să fie cameleon ca să-mi schimb părerea despre limba de stat*; http://www.publika.md/dodon--nu-vreau-sa-fiu-cameleon-ca-sa-imi-schimb-parerea-despre-limba-de-stat_1123851.html
- Dungaciu 2005 = Dan Dungaciu, *Moldova ante portas*, Editura Tritonic, București, 2005.
- Gribincea et alii 2004 = M. Gribincea, A. Gribincea, N. Șișcanu, *Politica de moldovenizare în R.A.S.S. Moldovenească*. Culegere de documente și materiale, Civitas, Chișinău, 2004.
- Guțu 2014 = *Să trecem Prutul cu mai multă îndârjire*. Gabriel Teodor Gherasim în dialog cu Ana Guțu, în „Națiunea”, IV, 2014, nr. 3; <http://www.ziarulnatiunea.ro/2014/01/22/sa-trecem-prutul-cu-mai-multa-ndarjire-1/>
- Heitmann 1998 = Klaus Heitmann, *Limba și literatura română în Basarabia și Transnistria (așanumita limbă și literatură moldovenească)*, în idem, *Limbă și politică în Republica Moldova*, ARC, Chișinău, 1998.
- Horjan 2013 = Oleg Horjan, *Prin decizia CC cu privire la limba de stat se „lichidează statalitatea moldovenească”*; http://www.noi.md/md/print/news_id/32907
- Hotărârea... 2014 = *Hotărârea privind interpretarea art. 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova*, în „Limba română” (Chișinău), XXIV, 2014, p. 15–48.
- Kabatek 2003 = Johannes Kabatek, *Las categorizaciones de las lenguas, del lenguaje y de los discursos – teoría y ejemplos iberorrománicos*, în Fernando Sánchez Miret (ed.), *Actas del XXIII Congreso de Lingüística y Filología Románicas. Salamanca 2001*, vol. III, sección 4. *Semántica léxica, lexicología y onomástica*, Niemeyer, Tübingen, p. 254–261.
- Lupu 2013 = *Lupu spune că vorbește limba moldovenească. Cum au reacționat colegii din AIE și PCR*; http://www.publika.md/video-lupu-spune-ca-stiintific-vorbeste-limba-moldoveneasca-cum-au-reactionat-colegii-din-aie-si-pcr_1049091.html
- Moldovanu 2007 = Gheorghe Moldovanu, *Politică și planificare lingvistică: de la teorie la practică* (în baza materialului din Republica Moldova și din alte state), ASEM, Chișinău.
- Partidul socialiștilor...* = *Partidul socialiștilor din Republica Moldova: „Moldova are nevoie de altceva”*; <http://www.rfi.ro/stiri-politica-54110-republica-moldova-ue-rusia>
- Pohilă 2008 = Vlad Pohilă, *Și totuși, limba română (articole, eseuri, prefețe, recenzii)*, Prometeu, Chișinău, 2008.
- Răspuns 1994 = *Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria și folosirea glotonimului „limba moldovenească*, în „Limba română” (Chișinău), IV, 1994, nr. 4 (16), p. 11–13.
- Română sau moldovenească? Ce spun sondajele*; <http://unimedia.info/stiri/romana-sau-moldoveneasca-ce-spun-sondajele-75541.html>
- Tabouret-Keller 1997 = A. Tabouret-Keller, *Les enjeux de la nomination des langues*, Peeters, Louvain-La-Neuve, 1997.
- Tarantino–Saracgil 2012 = Angela Tarantino, Ayse Saracgil, *Costruire la nazione con la lingua e la letteratura: la Turchia e la Romania*, în „Romania Orientale” (Roma), 2012, nr. 25, p. 205–245.
- Tkaciuk 2013 = Mark Tkaciuk, *Pentru ce este pregătită Moldova?*, în „Comunistul”, 2013, nr. 40 din 13 decembrie 2013, p. 2–3.
- Vițu 2014 = Valeria Vițu, *Republica Moldova: spre UE sau spre Rusia?*; <http://www.rfi.ro/stiri-politica-54110-republica-moldova-ue-rusia>

LANGUE ROUMAINE OU „MOLDAVE”? UNE PERSPECTIVE
SOCIOLINGUISTIQUE SUR LA CONTROVERSE ACTUELLE DE LA
REPUBLIQUE DE MOLDAVIE
(Résumé)

Dans le texte ci-dessus – nous présentons les principales données du débat linguistique de Chișinău. Bien que la langue roumaine ait été déclarée langue officielle le 31 août 1994, après ni

même 5 ans, simultanément à l’adoption de la Constitution de la République de Moldavie en juillet 1994, son statut se voit discréditer par le retour à l’ancienne appellation de „langue moldave”. Par conséquent, pendant ces dernières 20 années, le syntagme *langue roumaine* s’est difficilement frayé un chemin dans la société moldave: glorifiée et promue par les élites intellectuelles de Chisinau, elle a été en même temps blâmée et anathémisée par les politiciens communistes, pour lesquels déclarer parler roumain était synonyme de „anti-moldave” et, forcément, de „fasciste”.

Afin d’offrir l’aperçu complet des échos de l’amendement par la Cour Constitutionnelle du 5 décembre 2013, conformément auquel la langue officielle de la République de Moldavie était „la langue roumaine, et non pas la langue moldave basée sur la graphie latine”, nous faisons recours aux fondements théoriques de la sociolinguistique et à quelques concepts-clés de cette discipline: *glotonyme/appellation de la langue, acteurs de la politique linguistique, communauté d’utilisateurs, diglossie et conflit linguistique, prestige de la langue, langue dominante/langue dominée*.

Cuvinte-cheie: *limbă română, glotonim, actori ai politicii lingvistice, conflict lingvistic, decizia Curții Constituționale din 5 dec. 2013.*

Mots-clés: *langue roumaine, glotonyme, acteurs de la politique linguistique, conflit linguistique, l’amendement par la Cour Constitutionnelle du 5 déc. 2013.*

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
eugenia.bojoga@gmail.co*